

והם אכן נטלו על דעתו.

מתנתיין:

המשנה ממשיכה בהגדרת שליח שעשה שליחותו. ובדין שליח שהוא חרש, שוטה וקטן.

אמר לו בעל הבית לשליח: הבא לי מעות, מן החלון [חלל מרובע בכותל, ואינו מפולש לחוץ, ועשוי להניח בו חפצים (776)]. או אמר לו: **הבא לי מן הדלוסקמא** [שק]. (777) ולא אמר לו מאיזה חלון או מאיזו דלוסקמא, והיו שם הרבה, והשליח הביא לו, ובין השליח ובין בעל הבית שגגו ולא ידעו שהמעות הן של הקדש, הרי אף על פי שאמר **בעל הבית לא היה בלבי**, מחלון זה (778) **אלא מזה!** והשליח הביא מזה, שלא

ודחינן: **אמר רב ששת: ממשנתנו אין לפשוט, כי היא מדברת באופן דאמר (774) להו. השליח לאורחין, ופירש להם "טלו חתיכה אחת מדעתו של בעל הבית, ואחת מדעתי", ושקלו אינהו תלת, והם לקחו שלש, הראשונה משום שליחות בעל הבית, והשניה משום ציווי השליח, והשלישית מרצונם (775).**

כא-א & שמה תאמר, הרי פשיטא שאם אומר להם כן, מעל בעל הבית, ומה החידוש במשנה? תשובתך: **מהו דתימא** אפילו כשהשליח אומר להם "טלו אחת מדעת בעל הבית ואחת מדעתי", עקר שליח שליחותיה **דבעל הבית**, כיון שגילה להם שאינו עושה כפי ציווי בעל הבית, והלכך, **לא למעול בעל הבית**. לכן **קמשמע לן**, משמיעה לנו המשנה, שבעל הבית מעל, מאחר שאמר להם השליח שהראשונה היא על דעתו של בעל הבית,

לדעתם ולא מדעת שליח, שהרי השליח רק אמר להם שתיים.

774. גירסת הגמרא שם.

776. תוס' יום טוב.

777. גירסת המשנה: גלוסקמא. ומפרש רבינו **עובדיה**: תיבה או ארון בלשון יון. על הפסוק [סוף ספר בראשית] "ויישם בארון" תרגם תרגום ירושלמי "ושוין יתיה בגלוסקמא".

778. כן פירשו רש"י [קידושין נ א] ותוס'. אבל בפירוש א מפרש שהביא לו בשר מחלון שציווהו, ובעל הבית אמר "לא היה בלבי בשר זה אלא בשר אחר". והשפת אמת כיון לדבריו, וכתב שפירוש רש"י ותוס' דחוק, ואינו מבאר הטעם. ועיין ביכין ובוועז באריכות.

והרמב"ם [פרק זה מהלכות מעילה הלכה א]

775. תוס' שם הקשו: למה מעל השליח, הרי האורחין העבירו על דעתו, שהוא אמר להם ליטול שתיים והם לקחו שלש, אם כן, לא עשו על פי שליחותו?

ותירצו: שמדובר, שגם האורחין הגיבו ואמרו "הרי אנו נוטלין שתיים לדעתך ואחת מדעתנו". נמצא שהשתים שנטלו, היה על דעתו של השליח.

וכן פירשו התוס' כאן.

ועוד כתבו שם התוס', שאין צורך לפרש כן, מפני שדוקא לגבי השליח אמר כן רב ששת, כדי שלא יסברו האורחין שבעל הבית צוה ליטול שתיים, כשאומר סתם "טלו שתיים". מה שאין כן לגבי האורחין, בכל אופן הם לוקחין השלישית

והביא לו מן הדלוסקמא, או שאמר לו "הבא לי מן הדלוסקמא", והביא לו מן החלון, השליח מעל (779). לפי שלא עשה שליחותו כפי שנצטווה (780).

שלה בעל הבית מעות של הקדש, ביד הרש

היתה דעתו עליו, ולא עשה שליחותו, מכל מקום, בעל הבית מעל. כי אין מתחשבים מה היה בלבו, היות ו"דברים שבלב אינם דברים", אלא מתחשבים בדיבורו בלבד.

אבל אם אמר לו "הבא לי מעות מן החלון"

ימעול בעל הבית רק בהוצאת המעות, לדעת תוס'. ואם כן מה ענין שליח לכל העסק הזה? בעל הבית הוא המוציא את המעות, והשליח לא עשה כלום.

ועיין בעולת שלמה ובתקנת עזרא.

ומפשטות דברי רש"י [קידושין שם] מדייק הקרן אורה, שרש"י אינו מעמיד המשנה בגזבר, והמשלח מעל כשהשליח הביאם אליו, משום דהוי מעילה של הוצאה.

וגם על דברי רש"י, מקשה, שאם כן, אינו דומה לשאר דיני שליחות. כי בשאר שליחות לגבי מעילה, היינו שהשליח הוציא בציווי המשלח, ועל זה חידשה התורה שהמשלח מעל. אבל כאן, מה עשה השליח? הלא הוא לא שימש אלא כמעשה איצטבא [ספסל] בעלמא, שהרי בעל הבית הוא המוציאם מרשות הקדש?

ועוד מקשה, אם הביא לו מן החלון, ואמר בעל הבית לא היה בלבי אלא מזה, למה מעל בעל הבית, הלא אינו רוצה ליקחם לעצמו? ועוד, כששינה משליחותו והביא מן הדלוסקמא, למה מעל השליח, הלא לא רצה להוציאם לעצמו?

ועיין שם בקרן אורה שמפרש פירוש חדש במשנה, שלא כדברי כל הראשונים.

780. בגמרא בבא מציעא [מב ב] מסופר על ההוא גברא שהפקידו אצלו כשותא [מין צמח שעושים ממנו שכר], והיה לו גם כשותא שהיה שייך לו, ואמר לפועלו להביא לו כשותא, והלך הפועל והביא מן המופקדים והתקלקלו. ודנה שם הגמרא מי חייב לשלם. ואמר שם רב עמרם,

כתב: אמר לשלוחו "הבא לי מן החלון" והביא לו מן המגדל, או שאמר לו "הבא מן המגדל" והביא לו מן החלון, השליח מעל.

הלך השליח והביא לו מן החלון כמו שאמר לו, אף על פי שאמר השולח "לא היה בלבי שיביא אלא מן המגדל", בעל הבית מעל, שהרי עשה שליחות מאמרו, ודברים שבלב אינם דברים.

ותמה עליו השפת אמת, הרי באופן זה, פשיטא שדברים שבלב אינם דברים, כיון שאמר לו בפירוש להביא מן החלון?

ובפירוש המשנה כתב הרמב"ם: רצה ללמדנו, שהעיקר הידוע בידינו, והוא, דברים שבלב אינם דברים, פשוטים גם כן לענין מעילה. כלומר, לדעת הרמב"ם היה מקום לסברא לומר שבמעילה הוי דברים שבלב דברים.

ומבאר התקנת עזרא, כיון שמעילה היא דבר שבינו לבין קונו, וכלפי שמיא גליא דברים שבלבו, היה מקום לומר שדברים שבלב הוי דברים. ויש בסברא זו לתרץ קושיית השפת אמת.

779. התוס' לשיטתם שכל המשניות מדברות בגזבר, מוכרחים לפרש, שהשליח מעל, לא בהביאו המעות לידי המשלח, שהרי הוא הגזבר, והמעות הם בידי הקדש, אלא כשיוציאם המשלח.

הקרן אורה תמה על דברי התוס': למה מעל השליח, הרי בנתינתם לידי המשלח, לא יצאו לחלון, ובעל הבית הוא המוציאם, ולמה לא ימעול בעל הבית.

ועוד, אם כן, גם ברישא כשמילא שליחותו,

שבעל הבית לא מעל, שהרי לא נעשה שליחותו, והחרש שוטה וקטן לא מעלו, מפני שאינם בני מעילה⁽⁷⁸¹⁾. הילכך, המעות של הקדש עדיין לא יצאו לחולין עד שבאו לידי חנוני, נמצא שהחנוני מעל⁽⁷⁸²⁾.

שוטה וקטן לקנות מן החנוני, אם עשו שליחותו, בעל הבית מעל, כדין שליח שעשה שליחותו. והגמרא מקשה: הלא חרש שוטה וקטן אינם בני שליחות.

ואם לא עשו שליחותו, חנוני מעל. לפי

שמשנתו מדברת בגזבר [כמו שאכן סוברים תוס'], יש לתרץ, שכיון שהשליח ידע שהוא גזבר, היה לו לידע שיש בידו מעות של הקדש, והיה לו לקיים דבריו בדיוק כפי שנצטווה.

ד. תוס' בגיטין [סה ב] מתרצים, כאן שאמר לו "חלון" היה לו לשליח לדעת שלבעל הבית יש קפידא בדבר. מה שאין כן שם, שאמר לו סתם "הבא לי כשותא" והראה לו סתם היכן מונחים, ואין רגילים להקפיד בדבר, לא היה לו להעלות על דעתו שיש לבעל הבית קפידא בדבר משום שמקצתן מופקדים אצלו.

781. מלשון זו שהיא לשון התוס', משמע, שאפילו במעילה של הנאה, כשנעשה על ידי חרש שוטה וקטן, אינה מעילה.

והנה, על מעילת החרש שוטה וקטן והעדר חיובם, אין כאן שום חידוש, הואיל ולא בני עונשים הם. אלא החידוש הוא, שהדבר של הקדש אינו יוצא לחולין על ידי מעילתם, כשם שיוצא במעילת פקח, כמו ששינוי "אין מועל אחר מועל".

אבל הקרן אורה, מסופק בכך. וטענתו היא: בשלמא במעילה של הוצאה, אין במעשיהם כלום, כשם שאין להם "כח" לקנות ולמכור ושאר קנינים. מה שאין כן במעילה של הנאה, שהיא מציאות, והם אכן נהנו, מדוע לא יצא לחולין?

782. כתבו התוס', גם כאן כמו בסיפא לא מעל החנוני עד שיוציא המעות. ולקמן [הערה הבאה] יבואר מדוע אינו מועל קודם שהוציאם. ובפירושו א גרס גם כאן: "לכשיוציא".

שהשליח טוען לבעל הבית "וכי אמר לי ליקח דוקא מאלו ולא מאלו". משמע, שהגמרא סוברת שאם לא הדגיש המשלח לומר מפורשות "מאלו ולא מאלו", הרי הוא בגדר שליח העושה שליחותו.

והקשו הראשונים, שלכאורה סוגיא היא וסוגייתנו סותרות זו את זו.

א. השיטה מקובצת מתרץ, ומבדיל בין הלכות פקדון להלכות מעילה. שלגבי פקדון חייב ה"פושע" בשמירתו, ולכן, השליח, שלא הבין כל כך דעת בעל הבית, עדיין אינו נקרא "פושע". מה שאין כן לגבי מעילה, אף על גב שאינו נקרא פושע, מכל מקום, אנו נקרא "שעשה שליחותו". [ודברים דומים כתב בשו"ת המהרי"ק סימן כז].

ב. התוס' [בבא מציעא שם] מתרצים: משנתנו מדברת כשהחלון והדלוסקמא הם בשני מקומות, ואילו הכשותא היו מונחים בבית אחד, ולא היה לשליח לדעת שבעל הבית מתכוין לאלו ולא לאלו.

ובדרך אחרת קצת מבואר בריטב"א שם: חלון ודלוסקמא, שני מקומות הן [כלומר, אין צריך לאוקימתא שהיו רחוקים בשני מקומות כתוס', אלא אפילו כשהם קרובים, שני מקומות הם], והוה ליה לאסוקי אדעתיה, שאותן שהיו מונחין בדלוסקמא לא היו שלו, והוה ליה כמאן דאמר ליה "לא תביא אלא מאלו". אבל לגבי כשותא שהכל היה במקום אחד, חשב השליח שהכל של בעל הבית.

ג. עוד כתב שם הריטב"א: אם תמצי לומר

חנוני מעל, מאחר שהשגגה בידו היא, שלא ידע שהמעוות הם של הקדש, אם כן הוא המועל, ולכשיוציא⁽⁷⁸³⁾, את המעות, מעל.

בעל הבית שנזכר שהמעוות הם של הקדש, יכול להציל את החנוני מאיסור מעילה⁽⁷⁸⁴⁾,

שלה ביד פקה [כלומר, בר שליחות] ונזכר בעל הבית שהמעוות הם של הקדש עד שלא הגיע אצל חנוני, ובגמרא יבואר שמדובר שגם השליח נזכר, נמצא ששניהם לא מעלו, הואיל והם מזידיים, ואין מעילה אלא בשוגג, כדברי רבי יהודה [קידושין נד ב], הלכך:

המקבל מעל לכשיוציאו, שהרי "הוצאה" מחייבת במעילה אף על פי שהיתה בטעות.

והוא הדבר כאן לגבי חנוני, לא מעל בקבלתו, כי הקבלה היתה בטעות, אלא לכשיוציא.

והקשה הגרע"א, אם הוי משנה מפורשת, מה הסתפק רב אחא בריה דרב אויא? והשאירה בצריך עיון. [ועיין בתקנת עזרא המחלק בין מתנה למכירה].

השפת אמת מבאר על פי רש"י חגיגה [מובא בהערה 792] שכשנזכר השולח מבטל השליחות. ולכן, החנוני אכן לא קנה את המעות, ולא מעל בקבלת המעות עד שיוציאן.

ועוד יותר מחדש השפת אמת, שאפילו כשלא נזכר השליח, שמבואר בגמרא שהשליח מעל, היינו דוקא אחרי שהחנוני יציאם, וכל זמן שלא הוציאם לא נעשה שום קנין, שהרי השליחות בטלה, ולא מעל החנוני, הואיל ואין בקבלתו כלום מאחר שאין כאן נותן. אלא שכאשר יוציאם החנוני, מעל השליח על מעשה ההוצאה.

ואם כן, מקשה על הגרע"א, מה רצה לפשוט ספיקת רב אחא בריה דרב אויא ממשנתנו, הלא אינו דומה כלל, כיון שכאן לא קנאם החנוני כלל והמעילה היא בהוצאת החנוני, ואילו שם קיבל את המתנה.

אלא שרב אחא מסופק האם רוצה לקנות דבר איסור. ומה מצא הגרע"א מקור לפשוט ספיקו של רב אחא?

784. גם את השליח, אם השליח לא נזכר שהם

ובודאי אין כוונת תוס' [כנ"ל הערה 779] שגם החנוני הוא גזבר, כמו שטעה ח"א, שהרי החנוני קיבלם עבור סחורתו, ולא עבור הקדש.

783. כן היא הגירסא במשנה ובגמרא קידושין [נב ב], וכן משמע ברמב"ם בפירוש המשנה ובתוס'.

אבל מדברי המיוחס לרש"י ורבינו עובדיה משמע שלא גרסו "לכשיוציא".

והטעם שלא מעל קודם שיוציא, מבאר הגאון רבי עקיבא איגר, על פי הגמרא נדרים [לה א]. שם איבעיא ליה רבא מרב נחמן, אם יש מעילה בקונמות. כלומר, האוסר על עצמו דבר ב"קונם" [והוא אחד מכינויי נדר, ופירושו: הדבר הנדור יהיה אסור כ"קרבן"], וצדדי הספק הם, האם נאסר ממש כקרבן, ואי לכך, הנהנה מהדבר הנדור, מעל, או לא. ומסקנת הגמרא היא, שיש מעילה בקונמות.

ודן שם רב אחא בריה דרב אויא, בהאוסר דבר על חברו ב"קונם", ונתנו לו במתנה, מי מעל? האם הנותן, כשם שלגבי מעילה מעל הנותן. ומאידך, יש סברא לומר שהנותן לא מעל, הואיל ועליו לא נאסר הדבר באיסור קונם.

והמקבל, שעליו יש איסור, יש סברא לומר שלא מעל מפני שיכול לומר "היתירא, בעיתא, איסורא, לא בעיתי", כלומר, אילו הייתי יודע שהוא של איסור, לא הייתי מסכים לקבלו במתנה, וזכיייתי היתה בטעות.

ומסיק שם רב אשי: אכן, הנותן לא מעל, מפני שהוא אינו אסור בקונם, והמקבל לא מעל מפני שאינו רוצה לזכות בדבר איסור. אבל,

קודם שיוציאם החנוני (785).

והמשנה מבארת: כיצד יעשה?

נוטל פרוטה או כלי, של חולין, ואומר "פרוטה של הקדש שנתתי לשליח בכל מקום שהוא, מחולל על כלי זה, או פרוטה זו", והמעות שבידי החנוני יוצאים לחולין. מפני שההקדש נפרד בכסף ובשוה כסף.

גמרא:

שנינו במשנתנו: אמר לו הבא לי מן החלון, והביא לו. אף על פי שאמר בעל הבית לא היה בלבי אלא מזה והביא מזה, בעל הבית מעל.

ומבארת הגמרא: מאי קא משמע לן, מה משמיעה לנו המשנה?

"דברים שבלב אינם דברים". כמבואר במשנה.

שנינו במשנתנו: שילח ביד חרש שוטה וקטן, אם עשו שליחותו, בעל הבית מעל.

ומקשינן: למה מעל בעל הבית על מעשיהן, והא לאו בני שליחותא נינהו, הלא חרש שוטה וקטן אינן בני שליחות, כי אינם בני דעת?

הגמרא מתרצת, שלמרות שאינן בני שליחות, מכל מקום, כיון שנעשתה המעילה, ומעשיהם ניחא ליה לבעל הבית, הלכך מעל בעל הבית.

[וביתר ביאור: אין כאן צורך ב"שליחות", דהיינו שמעשה השליח יתייחס על המשלח, ודי בכך במעשה השולח, שעל ידי מעשיו נשלמה רצונו במעילה (786)].

והגמרא מביאה שני מאמרי אמוראים המבארים זאת. רבי אלעזר מדמה מעשה החרש שוטה וקטן לדין מכשירין.

של הקדש. תפארת ישראל.

785. כן פירשו המיוחס לרש"י ותוס', והרמב"ם בספרו יד החזקה [פרקו מהלכות מעילה הלכה ו].

אבל הרמב"ם בפירוש המשנה ורבינו עובדיה. מפרשים: כיצד יעשה החנוני שמעות הקדש מעורבים בין מעותיו, ורוצה להוציאם בלי למעול? יחללם על פרוטה או על כלי, כמבואר בפנים.

786. אם זו היא מסקנת הגמרא, שבמעילה אין צורך בשליחות, מקשים רבותינו המפרשים מהגמרא במסכת קידושין [תחילת פרק שני], שמסיקה הגמרא, שבכל התורה כולה "אין

שליחות לדבר עבירה". והקשו שם "והרי מעילה?" והגמרא מביאה את משנתנו להוכיח ש"יש שליחות לדבר עבירה". ומעתה, הלא אין במעילה ענין לשליחות כלל, כמבואר כאן?

הפני יהושע שם מתרץ, ומוכיח מכמה ראיות ומחידושי הריטב"א, כי מה שאמרינן "אין שליח לדבר עבירה" משום ד"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין", אינו מטעם סברא משום שסבר שהשליח לא ישמע לו,

אלא, דכיון דלא ילפינן עצם ענין שליחות בכל התורה כולה אלא מגירושין ותרומה וקדשים, אין לנו לרבות אלא שליחות שאין בה עבירה, כמו גירושין תרומה וקדשים שאין בהם עבירה, מה שאין כן בשליחות שיש בה צד עבירה אין לנו מקור ללמוד ממנו שליחות,

כשהוכשר בלי שום מעשה, כמו שיבואר, אם ניחא ליה לבעל הבית — גם כן הוכשר לקבל טומאה.

ורבי אלעזר למד מכך, שהוא הדין במעילה, אין צורך במעשה "שליחות", כשם שבמכשירין אין המשקין שליחו של בעל הפירות — ודי בכך שהמעשה נעשה ברצון הבעלים.

אמר רבי אלעזר: עשאוב, עשו חכמים [הגדירו דינם של] חרש שוטה וקטן — כמעטן של זיתים.

דתנן [טהרות פרק ט משנה א]: הזיתים, שאספם מן השדה והכניסם לתוך כלי — מאימתי הוכשרו, ועל ידי ההכשר מקבלין טומאה, כשיגע בהן אחד מן הטמאים? משעה שיזיעו זיעת המעטן. כלומר, כשהם בתוך כלי ששמין בו זיתים, ומתחיל לצאת מהן מוהל — הוכשרו על ידי המוהל. כי

כל מאכל הראוי למאכל אדם — אינו מקבל טומאה אלא אם כן "הוכשר" מקודם לקבל טומאה, על ידי שבא עליו מים או שאר שבעה משקין, שנאמר [ויקרא יא] "מכל אוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא".

אין המשקים מכשירים את המאכל לקבל טומאה אלא אם כן ניתנו עליו ברצון הבעלים. שנאמר [שם] "וכי יתן מים על זרע" ודרשו חכמים: כתוב "יתן", דהיינו: ברצונו, וקרינן "יותן", דהיינו שניתנו עליו מים מאילהם — "יותן בדומה ליתן", מה יתן — ברצונו, אף כשניתנו מאליהם הוכשרו — ובלבד שניתנו ברצונו וניחא ליה במים אלו. הלכך, אם ירד טל על המאכל, וניחא ליה בכך — הוכשר לקבל טומאה. [כמבואר בבבא מציעא כב א].

והנה, באופן זה של ירידת טל, לכל הפחות נעשה מעשה בידי שמים. ואמנם, אף

לדבר עבירה, הוי ליה השליח, כשהוא פיקח, כאדם העושה על דעת עצמו ויתחייב השליח. ואז, ממילא יפטור בעל הבית, שהרי לא מצינו שני מועלין בדבר אחד [אם השני לא הוסיף על הראשון]. ועדיף לחייב את השליח כיון שעשה מעשה יותר מאשר לחייב את המשלח.

ועתה, במעילה אין צריך לדין שליחות כמבואר כאן, והעיקר שנשלמה רצונו של בעל הבית, אלא ששם שמדובר בשליח פיקח ובר חיובא, מקשה הגמרא שהשליח יתחייב שהרי עשה על דעת עצמו, כנ"ל, וממילא יפטור המשלח. ואילו כאן, שמדובר בחרש שוטה וקטן שאינם חייבים, חייב בעל הבית מפני שנשלמה רצונו.

ועיין עוד בשער המלך [סוף הלכות מעילה]

והתורה לא חידשה ענין שליחות במקום שיצא ממנה תקלה. [סברא זו הובאה לעיל הערה 759 בשם הנודע ביהודה],

ומה שאמרינן "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין" אינו סיבת הפטור, אלא פירכא, כלומר, הסיבה למה אי אפשר ללמוד מגירושין תרומה וקדשים. והאמת היא שהתורה לא חידשה שליחות באופן של עבירה.

נמצא, כי מה שהגמרא [שם] הביאה את משנתנו להקשות ולהוכיח שיש שליחות לדבר עבירה, לא התכוונה הגמרא להוכיח שבעל הבית פטור משום שסבר שלא ישמע לו, שהרי המשלח שוגג הוא ואכן סבר שהשליח ישמע לו,

אלא קושיית הגמרא היא, שאם אין שליחות

רבי יוחנן מדמה את דין חרש שוטה וקטן לדין הנאמר לגבי עירוב (788).

הרוצה לילך בשבת יותר מאלפיים אמה, מניח פת בסוף אלפיים אמה וקונה שם שביתה – ומותר לילך ממקום עירובו עוד אלפיים אמה. והוא הנקרא "עירוב תחומין".

רבי יוחנן אמר: מעשה החרש שוטה וקטן,

ניחא ליה לבעל הזיתים במוהל היוצא מהן (787). ולא זיעת הקופה [סל נצרים מחורר] הואיל ואינו מחזיק את המוהל, והולך לאיבוד, הילכך אין בעל הזיתים חושב על המוהל.

וכמו כן, החרש שוטה וקטן, הם כמעטן של זיתים שאינו בן דעת. כלומר, אין צורך ב"שליחות" אלא שהמעשה יעשה ברצון הבעלים.

ובמרחשת [חלק ב סימן לא אות א].

787. ונחשב כאילו שם אותו בידים. פירוש א.

788. האם חולק רבי יוחנן על רבי אלעזר, או ש"מר אמר חדא ומי אמר חדא, ולא פליגא"? מתוס' במסכת עירובין [שם] משמע שהם חולקים.

שם אמרה המשנה: השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן... אינו עירוב. ופירש רש"י, ד"קטן לא אלים למיקני". פירוש: עירובי תחומין הוא קניית שביתה, ואין כח לקטן לעשות קנינים. וממשיכה המשנה: ואם אמר לאחר לקבלו הרי זה עירוב.

ומקשה הגמרא: ודילמא לא הביאו הקטן לאיש ההוא. ומתצינן: כמו שאמר רב חסדא [במקום אחר] שבעל העירוב עומד ורואה, כן תתפרש המשנה בעומד ורואה. ומקשה הגמרא: ודילמא איש ההוא אינו עושה מה שנצטווה, אף על פי שהבטיחו, ואינו עושה העירוב. ומתצינן: כמו שאמר רב חיאל [במקום אחר] "חזקה על שליח עושה שליחותו", כן תתפרש המשנה.

ומבררת הגמרא: איפה הוא ה"מקום אחר" ששם פירושו רב חסדא ורב חיאל. ומביאה הגמרא ברייתא "נתנו לפיל והוליכו, לקוף והוליכו, אין זה עירוב, ואם אמר לאחר לקבלו

הימנו, הרי זה עירוב. ועל סיפא זו פירשו רב חסדא ורב חיאל, שמדובר שעומד ורואה וחזקה שליח עושה שליחותו.

ומבארים שם התוס', שברייתא זו איננה הברייתא המובאת בסוגיתנו, ואינה גם אותה הלשון. בברייתא היא מדובר [ברישא] שאינו עומד ורואה, וסומך על חכמתו של הפיל והקוף [פעמים שהן מלומדים. רש"י שם], לפיכך לא היו עירוב, ולא מטעם שהוא מעשה קוף, אלא משום שאין לסמוך על חכמתו, ודילמא לא ישימו. אבל הברייתא המובאת בסוגיתנו מדברת בעומד ורואה, ונסתלק החשש שמא לא ישימו. ומה שקניית השביתה נעשית על ידי קוף, אין בכך כלום כיון ש"איתעביד שליחותיהו". כמבואר בסוגיתנו, שמכך למד רבי יוחנן שהוא הדין במעילה. וכשם שאפשר לקנות רשות על ידי הנחת הקוף, כן הקטן שהוציאו חשוב "הוצאתו", ולא מצד שליחותו.

ולסיכום: כשרבי יוחנן השווה דין מעילה לברייתא זו, למד ממנה שבמעילה אין צורך כלל בשליחות. והעיקר הוא התוצאה ש"הוא" מוציא באמצעות מעשה שלהם.

עוד הקשו שם התוס': למה באמת לא פירושו רב חסדא ורב חיאל על המשנה ההיא של "השולח ביד חרש שוטה וקטן אין זה עירוב ואם אמר לאחר לקבלו הרי זה עירוב".

הם באותה ברייתא **ששנינו**:

נתנו, את העירוב, **על גבי הקוף**, והוליכו הקוף, למקום שרוצה לקנות שביתה, **או על גבי הפיל והוליכו**, ועומד מרחוק ורואהו מניח שם את הפת, ואומר תיקנה לי שביתה במקום ההוא — **הרי זה עירוב** (789).

אלמא, אף על גב שהפיל אינו בר שליחות, מכל מקום, **קא עבדא שליחותיה**, נעשתה שליחותו. **הכי נמי**, וכן הדבר לגבי מעילה, אף על גב שהוא חרש שוטה וקטן — **איתעביד שליחותיה**, נעשתה שליחותו. הלכך — מעל השולח (790).

בציווי בעל הבית ומניחו.

התוס' מקשים על תירוצך זה, שאם כן, מהי הוכחתו של רבי יוחנן משם, הלא בר דעת מניחו לעירוב?

ותירצו [ובאור זרוע עירובין קלג, בשם ר"י בעל התוס']: אכן, הקוף מניחו, אלא שהבעלים עומד ורואה, כמבואר בפנים.

ועיין באור זרוע [חלק התשובות סימן תשמ"ט] ובפירוש א, בדרך אחרת קצת, ואינו נוגע לעניינינו.

790. כתבו התוס': אף על פי ששליחות מעילה נלמד מתרומה, וגבי תרומה, אין תרומת השליח תרומה אלא אם כן היה השליח בן דעת, מכל מקום, הואיל ושליחות זו היא שליחות של שינוי והוצאה, ושינוי הרשות הוא של המשלח, שהוא אכן בן דעת [על פי הצאן קדשים], לכן מסתבר לדמות הוצאה זו למעטן של זיתים ולשליחות קוף.

כלומר, בתרומה, מעשה השליח מחיל חלות קדושה על התרומה, וחלות חולין על שאר הפירות, באמצעות השליח בשליחות השולח, הלכך, צריך בן דעת בכדי שעל ידי מעשיו יחול חלות זו לשולח. מה שאין כן במעילה [ובמכשירין ועירובין] אין צורך במעשיו כדי להחיל חלות למשלח, אלא די שהמשלח הוציא מעות הקדש לחול, או שברצונו הוצאו. וכאשר יצאו לחולין, בכל אופן שהוא, ברצונו ובהסכמתו, הוא המועל.

ומה שלמדו מעילה מתרומה, אינו בא ללמד

ותירצו: רב חסדא ורב יחיאל מפרשים את המשנה, כי מה שהחרש אינו קונה שביתה [אינו משום שאינו נאמן, אלא] הטעם הוא, משום שאין "כח" לקטן לעשות קנינים, כדברי רש"י הנ"ל. ומשנה ההיא באמת חולקת על הברייתא שהובאה במעילה הסוברת שאין צורך במעשה קנין, מפני שאם אפילו לקטן אין "כח" לקנות שביתה, כל שכן קוף ופיל, ואם כן, הקשו התוס': לפי זה, ירדה ראיית רבי יוחנן בסוגיתנו מהברייתא של קוף ופיל, מפני שהמשנה אינה סוברת כן.

אלא, כתבו התוס', נצטרך לומר שהמשנה היא סוברת כרבי אלעזר דוקא, שמעילה נלמד ממעטן של זיתים, "דהא דניחא ליה חשיב כמעשה". כלומר, מעילה צריכה מעשה, אלא שדי במעשה הקטן בצירוף עם רצון המשלח להחשיבו כמעשה המשלח.

משמע ברור מדברי התוס', שרבי יוחנן למד מקוף ופיל שאין צריך מעשה, ואילו רב אלעזר למד ממעטן של זיתים, שעל אף שצריך מעשה, מכל מקום, ניהותא של בעל הזיתים הוה ליה כמעשה. ויש לדון בכך.

789. כן הגירסא בתוס' [על פי החק נתן]. והאמת, ששם איתא בלשון אחרת: נתנו על גבי הקוף והוליכו, או על גבי הפיל והוליכו, אין זה עירוב.

ותירץ רבינו אפרים בתוס', ששם מניחו הקוף מעצמו, ואילו הכא, לוקחו אדם מהקוף

השליח מעל. בעל הבית פטור, כמבואר במשנה, מאחר שהוא מזיד, ואין מעילה במזיד. והשליח חייב, משום שהוציא מעות קודש לחולין בשגגה.

[אין הכי נמי, כששניהם שוגגין, חייב השולח, משום שבמעילה "יש שליח לדבר עבירה". אבל כשהשולח פטור כיון שזוכר, מוטלת המעילה על השליח, כבכל דיני התורה "אין שליח לדבר עבירה" והעושה הוא החייב⁽⁷⁹²⁾].

שנינו במשנתנו: שלח ביד פקח, וזכר עד שלא הגיע אצל חנוני — חנוני מעל לבשויצא.

הגמרא סברה שרק בעל הבית נזכר, והשליח לא נזכר ועושה שליחותו בשגגה-

ולכן מקשינין: ואף על גב, דלא אידכר [נזכר] שליח?

ורמיננהו, הרי ברייתא הבאה סותרת? שנינו⁽⁷⁹¹⁾: נזכר בעל הבית ולא נזכר שליח,

הקרן אורה [שלא כדברי תוס']: מתרומה למדים רק שליחות פקח, כדי שלא יאמר השליח "דברי הרב וכולי". ואילו, שליחות של חרש, בלאו הכי חייב המשלח.

ומה שהגמרא הקשתה "והא לאו בני שליחות", היא קושיא על חיוב המשלח, למה אמרה המשנה שהמשלח חייב, ומה שונה דין מעילה מכל דיני התורה שהמשלח פטור? ועל כך תירצה הגמרא שמעילה עדיפה מתרומה, וחיובו של השולח, הוא, משום שניחא ליה, כמעטן של זיתים. והקרן אורה מוסיף סברא, כיון שמעילה של הוצאה נעשית על ידי קנין השולח, והקנין נעשה לשולח, הלכך השולח הוא המוציא מקודש לחול. ועיין בבא בתרא פזו ב].

791. הגירסא והפירוש על פי הגמרא חגיגה נ] ב] וקידושין [נ ב], ועל פי רש"י שם וגירסת הצאן קדשים.

792. כן מבאר רש"י במסכת קידושין. אבל במסכת חגיגה מבאר רש"י בדרך אחרת: כיון שזוכר בעל הבית "אנן סהדי" ששוב אינו רוצה לשליחות זו, ומעתה אינו שלוחו. הגאון רבי עקיבא איגר בתוספותיו על

השליחות חלה על המשלח, אלא, עיקר הלימוד הוא, כדי שלא יתחייב השליח [אם הוא בר חיוב, כגון פקח] מטעם "אין שליחות לדבר עבירה". כלומר, הלימוד אינו חיובי, לחייב את המשלח, אלא שלילי, לפטור את השליח.

ואכן, במקום שלא שייך לומר "אין שליח לדבר עבירה", כגון: במעילה של הנאה, מאחר "שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב", חייב השליח, ולא נלמד מתרומה לפטור, כמבואר לעיל [הערה 703] שיטת התוס'.

ועיין עוד השלמת הדברים לעיל [הערה 701]. זו היא שיטת תוס'.

הקרן אורה מבאר, שליחות חרש שוטה וקטן, אין ללמוד מתרומה, וגם אין צורך ללמוד מתרומה,

אין ללמוד מתרומה, כיון שבתרומה בכהאי גונא אין שליחותו שליחות, והתרומה אינה תרומה, אם כן, אין אפשר ללמוד ממנה שבמעילה מעל בעל הבית היות ונעשה רצון בעל הבית, הלא "דיו לבא מן הדין להיות כנדון". וגם אין צורך ללמוד מתרומה, כיון שלדעת התוס' כל מטרת הלימוד הוא לשלול הטענה של "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין", ואילו בחרש שוטה וקטן, בלאו הכי לא שייך לומר "דברי הרב וכולי". אלא, מסיק

מתניתין:

המשנה ממשיכה בדיני מעילה על ידי שליח. נתן לו, בעל הבית לשליח, פרוטה,

ומתריצין: אמר רב ששת: מתניתין, משנתנו, אכן מדברת, כשנזכרו שניהם, השולח והשליח, וכיון שהם לא מעלו, מעל החנוני. כמבואר במשנה.

מה עשה, הרי לא לקחו לעצמו, כי אם בשליחות בעל הבית?

והאמת, שהיא קושית הגמרא [חגיגה שם] "שליח עניא [המסכן] מאי קא עביד". ושם תירץ רב אשי, שכך הוא דין מעילה, שעל אף ששגג חייב!

ומבאר הגר"ח, שתירוצו זה ניחא במקום שאכן הוציא בשוגג, וזה דין מיוחד במעילה שהחייב הוא על מעשה שנעשה בשגגה. מה שאין כן בנתן לחנוני, הלא הוציא עבור המשלח, וכיון שמעילה היא מעשה גזילה, הרי לא לקח לעצמו כלום, ולמה חייב?

הגר"ח מוכיח שם מגמרא בבא קמא [עט א] והרמב"ם [פרק ב מהלכות גזילה ועיין שם במגיד משנה] שגם בהלכות גזילה נאמרה כן ההלכה, שאפילו מי שלא גנב וגזל בשביל עצמו, אלא לאחריים, גם כן נעשה גנב וגולן, כיון שעל כל פנים הוציא מרשות חברו. [ועיין שם כל הדיון].

וכבר מבואר כמה פעמים במסכת זו דעת הגר"ח, שדין מעילה [אפילו מעילה של הנאה] יסודו הוא מדין גזל. הלכך, כאן, אף שהשליח הוציא לא בשביל עצמו, מכל מקום, עשה מעשה הוצאה, שלגבי דיני גזל הווי מעשה גזילה. ודיני קנינים במעילה הם כשאר דיני קנינים בממונות.

ומכל מקום, עדיין לא מבואר. כיון שבעל הבית לא עשאו שליח, בזה חסר ב"דיני הוצאה", ובזה ודאי לא שייך מעילה?

ומבאר, על פי רש"י קידושין [הנ"ל], ועל פי דברי הרמב"ם [פרק הלכה ה] שכתב: נזכר בעל הבית ולא נזכר השליח, השליח מעל שהוא

המשנה והקצות החושן [סימן שמח ס"ק ד], מבארים שתי הלשונויות על פי דברי התוס' [הובאו לעיל הערה 701] קידושין [שם מב בד"ה אמאי] שהקשו, מה דנה הגמרא על שליחות דמעילה מטעם "אין שליח לדבר עבירה", הלא מעילה איננה כי אם בשוגג, וכאשר שגג השליח לא שייך לומר "דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין"?

ותירוץ: אין הכי נמי, במקום שהשליח שגג, לא צריך שום לימוד מתרומה לפטור את השליח ולחייב המשלח מדין שליחות של כל התורה, וכל הלימוד מתרומה הוא באופן שהמשלח שגג והשליח מזיד, והלימוד הוא לחייב את המשלח.

ומעתה, רש"י בקידושין הסובר שבמקום שהשולח נזכר ושליח שגג חזרה השליחות לשליח, ודאי אינו סובר כשיטת התוס', שהלא לשיטתם, כשהשליח שוגג לא שייך כלל, אפילו בשאר דיני התורה, דין "אין שליח לדבר עבירה". ומוכרח לומר שסובר שאפילו בשוגג שייך "אין שליח לדבר עבירה". ועל קושית התוס' יתירץ תירוצים אחרים, ושערי תירוצים לא ננעלו ועיין שם בריטב"א. [ויתכן כביאור הפני יהושע הנ"ל הערה 786, ודו"ק]. ואילו התוס', מוכרחים לבאר כביאור רש"י בחגיגה, כמבואר. ועיין בשו"ת רע"א [חלק ב סימן קכ].

ועיין לקמן [הערה 796] בשם הרש"ש, המבאר חילוק יסודי ל"הלכה למעשה" בין שתי השיטות של רש"י.

הגר"ח בכתביו מבאר דין נזכר בעל הבית ולא נזכר שליח.

כי לכאורה צריך ביאור: למה מעל השליח,

שלא נעשה בשליחותו מעילה בשוי פרוטה⁽⁷⁹⁵⁾, וכן השליח לא שינה מדעת בעל הבית בשוי פרוטה⁽⁷⁹⁶⁾.

או, שנתן לו פרוטה ואמר לו "הבא לי

ואמר⁽⁷⁹³⁾ לו "הבא לי בחציה נרות" כלי חרס שמדליקין בו] ובחציה פתילות". והלך השליח, והביא לו בכולה, בכל הפרוטה, נרות, או בכולה, פתילות⁽⁷⁹⁴⁾,

שניהם לא מעלו. בעל הבית לא מעל, הואיל

"מעביר", לא מעל בעל הבית. אבל אי אפשר להסיק מכך שאם הוא "מעביר" ולא מעל בעל הבית, חזרה המעילה אל השליח המעביר על דעת בעל הבית משום שהשליח לא עשה העברה זו מפני שרצה להעביר, אלא מפני שרצה להוסיף. ולגבי שליח, ודאי הוא כמוסיף. [כן נראה לפרש דבריו]. והחפץ חיים בלקוטי הלכות [זבח תודה] מתרץ, שכיון שהעברה על דעת בעל הבית הוא פחות משהו פרוטה, לא חשיב כמעביר על דבריו.

וכנראה כוונתו, שהעברה שייך לומר במקום שהבעלים מקפידים, ועל פחות משהו פרוטה אינו מקפיד. [למשל: אם היה מצווהו לקנות בדינר, והלך וקנה בדינר וחצי פרוטה, ברור שאין כאן איבעיא אם מעביר או מוסיף]. הלכך, לא מעל השליח על חצי הפרוטה הראשון, והיא ודאי מעילת בעל הבית, אלא שהוא פטור מטעם חצי שיעור.

וכתב התפארת ישראל, שהחידוש הוא: על אף שנרות ופתילה הם מענין אחד, ומכל מקום, לא מעל.

ועוד כתבו התוס' [לשיטתם], שמדובר בבעל הבית גזבר, דאם לא כן, מעל בעל הבית תיכף בשעת הנתינה לשליח.

796. הרש"ש [קידושין נ ב] הקשה, שמאחר שבעל הבית לא מעל, למה לא מעל השליח, הלא למדנו שבזכור בעל הבית ואינו מועל, חזרה המעילה לשליח, אם כן, ימעול השליח על שהוציא פרוטה.

שוגג, ובעל הבית כבר נזכר ואין המזיד חייב בקרבן מעילה.

כלומר, השליחות אכן קיימת, אלא שיש כאן פטור צדדי למשלח, היות והוא מזיד. הלכך, מבואר מדוע חייב השליח, מפני שעשה מעשה הוצאה בשליחות בעל הבית. עיין שם מה שמתורץ על פי יסוד זה דברי הרמב"ם פרק ז הלכה א. ועיין באבי עזרי [קמא שם] וחידושי רבי שמואל [בבא מציעא].

793. גירסת השיטה מקובצת.

794. גירסת השיטה מקובצת.

795. כן כתבו התוס' [בשיטה מקובצת] והרמב"ם בפירוש המשנה ורבינו עובדיה. ועיין בהמשך בשם החפץ חיים. והמיוחס לרש"י ורבינו גרשום כתבו "שלא נעשה שליחותו".

הקשה השפת אמת בשם בנו על פירוש זה. שלכאורה אפשר לפשוט את האיבעיא [לעיל כ ב] באמר לשלוחו זבין לי ליתכא וזבין ליה בי כורא. ונפשוט, שהשליח אינו כמעביר על דבריו, שאם היה מעביר על דבריו, אם כן, למה לא מעל השליח, הלא גם חצי פרוטה הראשון לא הוציא על דעת בעל הבית. ולמה לא פשטה שם הגמרא ממשנתנו?

ומתרץ, אינו דומה לשם. כי שם דנה הגמרא במעילת בעל הבית, שאמר לשליח לתת חתיכה, ונתן שתיים. ואם תמצי לומר "מוסיף על דבריו", מעל בעל הבית, ואם תמצי לומר:

רבי יהודה אומר: בעל הבית לא מעל, מפני שהוא אומר לו "אתרוג גדול הייתי מבקש, ולכן נתתי לך שתי פרוטות, והבאת לי אתרוג קטן ורע". ובגמרא יבואר במה נחלקו חכמים עם רבי יהודה.

וכן (798), נתן לו דינר זהב, שהוא שוה כ"ה (799) דינרי כסף, שהם ששה סלעים, ואמר לו "לך והבא לי ממנו, חלוק".

והלך והביא לו בשלשה סלעים שהם חצי כא-ב דינר, חלוק, ובשלשה טלית, שניהם מעלו, כנ"ל.

רבי יהודה אומר: בעל הבית לא מעל. מפני שהוא אומר לו "חלוק גדול הייתי מבקש, והבאת לי קטן ורע". ויבואר בגמרא.

בכולה נרות", או שאמר לו "הבא לי בכולה פתילות", והלך והביא בחציה נרות ובחציה פתילות, שניהם לא מעלו, כמבואר.

אבל אם נתן לו פרוטה, ואמר לו "הבא לי בחציה נרות ממקום פלוני, ובחציה פתילות ממקום פלוני", והלך והביא לו נרות ממקום (797) פתילות ופתילות ממקום נרות, השליח מעל, שהרי שינה מדעת בעל הבית בשוי פרוטה, ולקח ממקום אחר שלא נצטווה.

נתן לו שתי פרוטות, ואמר לו "לך והבא לי אתרוג בשתי פרוטות", והלך והביא לו בפרוטה אחת אתרוג, ובאחת רימון, שניהם מעלו. בעל הבית, מאחר שבפרוטה אחת נעשה שליחותו, והשליח, כי הפרוטה השניה הוציא מדעת עצמו ושינה שליחותו.

ולפי זה מבואר, שגם בעל הבית מעל [ואינו דומה לנוכח השולח שלא מעל כלל] על חצי הפרוטה, והשליח על חצי השני. ושניהם פטורים מחומש ואשם מפני שהיא פחות משה פרוטה. ועיין במקור ברוך [חלק ב סימן ט] דברים דומים.

797. גירסת המשנה: מבית.

798. החק נתן מקשה, מה מוסיפה המשנה, הלא כבר מבואר ברישא בשתי פרוטות. ועיין תפארת ישראל, ובהגהות מהרש"ם מביא בשם ספר מעין החכמה. וראה בפירוש שושנים לדוד במשנה.

799. על פי רש"י כתובות [צט א]. ובתוס' כתוב כ"ד. וכתבו כן לפי החשבון היוצא ממשנתנו. והאריכו התוס' בענין זה בכמה מקומות בש"ס

ומתוך: על פי דברי רש"י [מובאים בהערה 792] שבנוכח בעל הבית אנו סהדי שהוא מבטל את השליחות, יבואר על נכון, שהרי כאן אינו מבטל השליחות. כלומר, לדעת הרש"ש, לשיטת רש"י במסכת קידושין, הוא "כלל" בכל הלכות מעילה, שבמקום שלא מעל המשלח מאיזה סיבה שהיא חזרה המעילה לשליח. ואילו לשיטת רש"י במסכת חגיגה, נאמר כלל זה רק ב"נוכח", כי אז מבטל שליחותו. ולפיכך, כאן שהמשלח פטור מפני שהוא פחות מפרוטה, לא חזרה המעילה לשליח.

ובשערי חיים להגר"ח שמואלביץ [קידושין סימן מו] מבאר, על פי דברי האור שמח [פרק ז מהלכות מעילה] שמעילה בחצי פרוטה, שם מעילה עליה, ומתחללת ויוצאת לחולין ואין בה מועל אחר מועל, אלא שאין חייבים עליה חומש ואשם כשאר "חצי שיעור" שאין עליו עונש,